

визначенні та обробці власних почуттів, а також прописують вказівки щодо прийняття рішень.

Фахівці Кризового Центру, надаючи необхідну професійну підтримку, зобов'язані надавати допомогу людям, які опинилися у біді, що викликано війною в Україні та не можуть самостійно подолати кризу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні вказівки щодо здійснення кризового консультування та роботи з травмами, отриманими внаслідок військових дій. URL: <http://ecopsy.com.ua/cpps/Profilaktyka%20dezadaptovanosti%20ovymushenyh%20opereselenciv.pdf> (дата звернення 24.10.23)
2. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги переміщеним особам / заг. ред. Іванова О. Л.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ В РОДИНАХ ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ Мокра Ю. С.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
yuliatokra7781@gmail.com*

Психічне здоров'я кожної людини залежить від стабільності та гармонійності функціонування її сім'ї. Характер батьківсько-дитячих стосунків, психологічний клімат у родині набуває особливого значення у процесі розвитку та становлення особистості дитини. Розлучення призводить до трансформації сім'ї і, як наслідок, негативно позначається на життєдіяльності дитини. В Україні, за даними Державного комітету статистики, спостерігається значний відсоток розлучень від моменту реєстрації шлюбу в продовж останніх п'яти років. Найбільш розлучень відбувається у сім'ях, де є неповнолітні діти, тобто у період тривалості шлюбу до 15 років. Це і характеризує актуальність проблеми дослідження життєдіяльності, особливостей розвитку та формування особистості дітей, зокрема молодшого шкільного віку, які пережили розлучення батьків.

Мета статті полягає в дослідженні впливу розлучення батьків на емоційні й особистісні особливості дитини.

Дослідження проблеми впливу розлучення батьків на особистість дітей вивчались у працях Н. Малярової, М. Несмеянової, Д. Келлі, О. Кузіна, О. Максимовича, Н. Башкірової, С. Нартової-Бочавер, Ю. Валлерштейн, Г. Фомюка та інших.

У більшості дітей, які пережили ситуацію розлучення батьків, психоаналітики виокремлюють ранні порушення розвитку психіки, що пов'язано з наявністю несприятливого, напруженого конфліктного клімату в родині до розлучення. Відтак, дослідники вказують на зв'язок між психосоціальним розвитком дитини та психологічною атмосферою в сім'ї до розлучення [1, с. 22].

Е. Ейдеміллер трактує: «Розлучення – це криза, яка зачіпає всю сімейну систему і важко переживається не тільки подружжям, але і дітьми. Якщо діти занадто довго перебувають в несприятливих обставинах життєдіяльності розлученої сім'ї, то це нерідко викликає в поведінці дитини глибокі зміни» [3, с. 89].

На основі емпіричних досліджень Г. М. Свідерська стверджує, що молодші школярі, які переживають розлучення батьків, на відміну від учнів початкових класів із повних родин, є більш агресивними, замкненими, збудливими, емоційно вразливими, невпевненими у собі, тривожними, для них більш характерні прояви суму та потреба бути біля значущих людей, у них частіше спостерігається зниження вольової активності, розлади сну, проблеми у поведінці [4, с. 52].

Н. Семенова, Д. Репницька окреслюють, що діти, батьки яких розлучилися в перші п'ять років їхнього життя, більш травматично сприймають розлучення. Тому, щоб пом'якшити вплив травматичних переживань на дитину, пов'язаних із розлученням з одним із батьків, на думку науковців, необхідною умовою є спілкування дитини з обома батьками, це обумовить зменшення почуття страху, пов'язаного з втратою значимого об'єкта, зменшення почуття образи, почуття провини, агресії. Вагомим у роботі з травматичними переживаннями дитини, що пов'язані із розлученням батьків, є врахування фахівцями соціальної сфери наступних факторів:

- реакція дитини на розлучення;
- довготривалість конфліктних ситуацій між батьками в період розлучення;
- безпосередня участь дитини в цих конфліктах;
- вік дитини;
- подальші відносини її з кожним із батьків [3, с. 90].

Небажання дитини спілкуватися з одним із батьків підсилює відчуття образи, почуття агресії на одного з батьків (за рахунок ідентифікації), що супроводжується виникненням у дитини почуття провини [1, с. 30].

Психокорекційна програма надання підтримуючої допомоги дітям після розлучення батьків, на думку І. Руденко, має бути спрямована на зменшення негативних переживань, мобілізацію психічних ресурсів, допомогу в оволодінні адаптивними формами поведінки. Дієвою програма може бути за умов використання когнітивно-поведінкового підходу із застосуванням елементів арттерапії, казкотерапії, ігротерапії, психодрами, психогімнастики, що сприяє корекції особистості дітей на рівні свідомості та поведінки. Ефективність психокорекційної програми вимірюється динамікою позитивних особистісних змін дітей: зниженням тривожності, боязкості, агресивності, невпевненості у собі, подоланням почуття провини та підвищенням доброзичливості, комунікативності, сміливості, рішучості, самовпевненості [2, с. 91-106].

На підставі проведених досліджень, ми можемо зробити висновок, що існує залежність між характером внутрішньо сімейних стосунків та ступенем інтенсивності емоційних переживань дітей. Незадовільний з психологічної точки зору характер внутрішньо сімейних стосунків призводить до утворення зон підвищеного емоційного напруження, які мають тенденцію до збереження, але при цьому видозмінюються, трансформуються, міняють місце локалізації в структурах свідомості та підсвідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калька Н. М., Васільєва О. В. Психологічні особливості деструктивного впливу сім'ї на соціалізацію дитини *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 21-31.
2. Максимович О. М., Постовий В. Г. Особливості виховання дітей із розлучених сімей : навч.-метод. посіб. Київ : Держсоцслужба, 2005. 189 с.
3. Руденко І. М. Роль батьків у психосоціальному розвитку дитини до розлучення. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2007. № 1 (19). С. 88-91.
4. Свідерська Г. М. Психологічні особливості переживання молодшими школярами розлучення батьків. *Science Review*. 2017. № 7. С. 50-54.